

НОВІ ВИДАННЯ

Аліса Звягіна

РЕЦЕНСІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ПЛАТОНА.

Fine, G. (ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford University Press¹.

Платонові погляди нині постають предметом як фундаментальних історико-філософських студій, так і найактуальніших інтелектуальних дискусій. Друге видання «Оксфордського довідника з Платона» (далі – Довідник) є всебічною репрезентацією спадщини античного мислителя, що робить цю книгу цінною як для початківця, так і для фахівця-дослідника.

Мета укладачів – покрокове простеження історії платонічної думки: від контексту, в якому вона формувалася, до її втілення в традиції «платонізму». Друге видання Довідника містить двадцять вісім статей, кожна з яких є самостійною працею². Завдяки добре продуманій структурі, кожна стаття безпосередньо взаємодіє з іншими, утворюючи цілісну картину, що повноцінно розкриває філософський спадок Платона. Прикметно, що зміст книги не поділено на частини, що поєднували б тематично близькі розділи. Утім, уже в першому реченні Вступу Гейл Файн, укладачка збірки, зазначає, що книга складається з «чотирьох частин» [Fine 2019: 1]³: розд. 2-4 присвячені загальним даним про філософію Платона: біографії мислителя, контекстові його життя і творчості, корпусові

© А. Звягіна, 2020

¹ Огляд готувався під науковою редакцією професора О. Хоми.

² 1. Гейл Файн, *Вступ*. 2. Малколм Скоуфілд, *Платон у його часі й просторі*. 3. Теренс Ервен, *Платонічний корпус*. 4. Мері Маргарет МакКейб, *Платонові способи письма*.

5. Г'ю Бенсон, *Евтіфрон, Апологія та Критон: досліджене й доброзичесне життя*. 6. Джеймс Ворен, *Протагор і Горгій*. 7. Ліндсей Джадсон, *Менон*. 8. Лука Кастаньолі, *Федон про філософію і душу*. 9. Домінік Скотт, *Політія*. 10. Сандра Петерсон, *Парменід Платона: переосмислення форм*. 11. Мі-Кьян Лі, *Теетет*. 12. Томас К. Йогансен, *Тімей: про принципи космології*. 13. Леслі Браун, *Софіст: про висловлювання, предикацію і хибу*. 14. Констанція С. Майнвальд, *Філеб*. 15. Сьюзан Маєр, *Платонові "Закопи"*.

16. Гарет Б. Метьюз, *Епістемологія і метафізика Сократа*. 17. Деніел Деверо, *Сократична етика і моральна психологія*. 18. Кристофер Ч. В. Тейлор, *Платонова епістемологія*. 19. Веріті Харт, *Платонова метафізика*. 20. Паоло Кривеллі, *Платонова філософія мови*. 21. Хендрик Лоренц, *Платон про душу*. 22. Джулія Анас, *Платонова естетика*. 23. Ричард Краут, *Платон про кохання*. 24. Кристофер Бобоніч, *Платонова політика*. 25. Рачана Камтекар, *Платон про освіту та мистецтво*. 26. Девід Седлі, *Платонова теологія*.

27. Кристофер Шілדз, *Платон і Аристотель в Академії*. 28. Чарльз Бритен, *Платон і платонізм*.

³ Надалі посилання на друге видання Довідника подаватимуться в круглих дужках із зазначенням лише номера сторінки після скорочення р., наприклад (р. 2).

його текстів і його стилістичним особливостям; розд. 5-15 – окремим діалогам, розд. 16-26 – центральним темам Платонові творчості, а розд. 27-28 – Платоновій спадщині.

У порівнянні з першим виданням 2008 року [Fine 2008], збірку доповнено шістьма новими працями (див. у прим. 2 розділи №№ 5-8, 15, 26). Більшість статей, що входили до першого видання, у другому подані в оновленій редакції (деякі оновлені дуже істотно), що відповідає науковим здобуткам останніх років і враховує новітні публікації.

Рецензована книга входить до складу серії «Довідник» [«The Handbook»], що її видає Oxford University Press. Ця серія давно відома якістю публікацій, підготовлених провідними фахівцями у своїх царинах. Видавництво також надає доступ до електронної версії книги, періодично доповнюючи її новими статтями й таким чином тримаючи аудиторію в курсі останніх інтелектуальних здобутків. Особливість серії – в орієнтації на всіх, хто прагне поглибити свої знання в тій чи тій галузі, незалежно від попереднього рівня обізнаності. Саме на цьому наголошується у Вступі до першого видання нашого Довідника: укладачка стверджує, що «читати ці есе із задоволенням і користю» могли би не лише студенти, що майже не знаються на Платоні, але й фахівці з античної філософії [Fine 2008: v].

Вихід другого видання Довідника можна вважати закономірним, адже перша книга виявилася в усіх сенсах вдалою. Підтвердженням слугують як високі рейтинги на комерційних сайтах, так і схвальні рецензії фахівців. У своїх відгуках стосовно першого видання Ніколас Д. Сміт⁴ [Smith 2009], Раві Шарма⁵ [Sharma 2009], Нобуру Нотомі⁶ [Notomi 2009] і Патрик Муні⁷ [Mooney 2010] погоджуються, що книга є вельми якісним виданням. Муні характеризує її як значущий «інтелектуальний внесок» [ibid.] у розвиток філософсько-освітньої літератури. Деякі рецензенти висловлюють зауваження лише щодо принципів відбору діалогів для висвітлення в окремих розділах. А от щодо високої оцінки особистого внеску укладачки рецензенти одностайні. Наприклад, Шарма особливо відзначає «розумну політику» Файн [Sharma 2009] щодо відображення актуальної платонознавчої проблематики, а Нотомі підкреслює значущість Вступу, який структурує і вдало підсумовує основні пункти кожного розділу [Notomi 2009].

Гейл Файн нині є професором-емеритом Корнельського університету. Здобувши освіту в провідних університетах англomовних країн⁸, вона зробила блискучу академічну кар'єру, удостоївшись при цьому багатьох престижних відзнак, стипендій і премій (у її CV міститься перелік з двадцяти таких відзнак). Її основною спеціалізацією є антична філософія, хоча до кола інтересів також належить філософія раціоналізму, емпіризму (зокрема, гносеологія й метафізика). Статус емерита не заважає науковій продуктивності Файн, вона й нині працює над кількома цікавими проектами⁹. Певна річ,

⁴ Ніколас Д. Сміт, професор гуманітарних наук і філософії в коледжі Льюїса і Кларка (США). Його праця «Платонів Сократ» визнана «Outstanding Academic Book for 1994».

⁵ Раві Шарма, доцент кафедри філософії університету Кларка (США).

⁶ Нобуру Нотомі, професор філософії університету Кейо (Токіо, Японія).

⁷ Патрик Муні, професор філософії університету Джона Керола (США).

⁸ Ступінь бакалавра Гейл Файн отримала 1971 року в Мічиганському університеті (Ен Арбор), ступінь магістра, а згодом PhD – у Гарварді (1975). У 1973-1974 вона працювала за гарвардською стипендією в Оксфорді.

⁹ Залученість у навчальний процес в Корнелі, статус запрошеного професора давньої філософії в Оксфорді (з 2007), посада запрошеного дослідника в Стенфорді (2019-2021). Також Файн нині здійснює дослідження, покликане довести на матеріалі деяких діалогів Платона, що усталене тлумачення його концепції істини як здебільшого онтологічної (на відміну від сучасних концепцій, орієнтованих на пропозиціональні й семантичні аспекти) слід принаймні взяти під питання. Окрім того, вона працює

саме платонознавчі дослідження залишаються для неї пріоритетними. Успіх першого видання Довідника природно зумовив те, що Файн стала редакторкою і нової версії цієї книги. В останній було враховано зауваження щодо відсутності окремих розділів, присвячених вельми важливим діалогам¹⁰, до того ж деякі статті було перероблено й змістовно поглиблено.

Матеріали Довідника подані так, щоб утворити мозаїчну картину, де кожен текст є унікальним і рівнозначним із іншими. Усі разом вони утворюють єдину картину, яка повноцінно розкриває Платонів філософський спадок. Слід наголосити, що за своїм жанром книга є, усе ж, довідником, тобто надає якісно впорядкований матеріал, що передовсім відтворює зміст концепцій Платона, а не новітню інтерпретацію його філософських ідей.

Важливим є те, що автори також фокусують увагу на змінах Платонових поглядів у часі, відтворюючи хронологічну послідовність їхніх трансформацій. Яскравим прикладом є статті, присвячені окремим елементам філософського спадку Платона. Зокрема, Кристофер Бобоніч, професор Стенфордського університету, висвітлює закономірності розвитку політичної філософії, яка є одним із провідних напрямів творчості античного автора та містить гносеологічні, онтологічні й етичні питання (р. 575-604). Бобоніч описує фундаментальні праці, від часів «сократичного Платона» до останнього Платонового діалогу, «Законів». Аналіз еволюції концепту держави Платона прямо демонструє також і зміни внутрішнього світу філософа. Властиве «Законам» суворе виправдання доцільності примусу заради кінцевого результату засвідчує перехід від ідеалу натхненного й високого до приземленішого, але більш реального щодо втілення (р. 27-28, 595-596, 599, 601). Розчарування, яким пронизаний останній Платонів діалог, постає завершальною нотою не лише політичних роздумів мислителя, але й усієї його філософської творчості. Мабуть, і найдетальніша біографія не змогла би дати повніше розуміння його постаті, ніж діалоги, де він описує омріяний ідеал, утілення якого виявилось неможливим через докорінну несумісність зі сучасним йому суспільним ладом.

У Довіднику не лише загалом описано проблематику діалогів Платона й еволюцію поглядів останнього, але й надано змістовні авторські оцінки, що ґрунтуються на багаторічних кваліфікованих дослідженнях. Переважно йдеться про англійських і особливо про американських учених, за винятком двох професорів з Канади і Франції.

Слід відзначити, що Довідник – не перша і не єдина збірка відповідного типу, що не дивно, враховуючи статус Платона в панівному нині історико-філософському каноні. Їй передують, наприклад, «Кембридзький путівник з Платона» (далі – КПП) [Kraut 1992], «Блеквелівський путівник з античної філософії» [Shields 2003], «Кембридзький путівник із Сократа» [Morrison 2010], «Блеквелівський путівник із Платонової “Політії”» [Santas 2006], «Путівник із Платона» [Gerald 2012]. Саме останнє видання і КПП є прямими конкурентами Довідника у висвітленні Платонової спадщини в цілому.

У КПП статті висококваліфікованих дослідників репрезентують творчість Платона в хронологічній послідовності. Але від цього видання, як уже зазначалося, обидві

над укладанням збірки своїх праць з античної епістемології (здебільшого присвячених вченням Платона, Аристотеля й Секста Емпірика), запланованої до видання в Oxford University Press.

¹⁰ Про шість нових розділів, що увійшли до другого видання, уже сказано вище (с. 193). Утім, Файн зазначає, що й у другому виданні, з міркувань обсягу книги (776 сторінок!), не кожен діалог і не кожна загальна тема Платонової філософії відображені в окремих розділах: інакше «вже спорний том став би занадто спорим» (р. 2). Утім, проблему розв'язує те, що деякі діалоги, які не дістали окремого розділу, розглядаються в розділах, присвячених основним темам Платонової філософії.

версії Довідника під редакцією Файн відрізняються оригінальним розподілом матеріалів: одні присвячені окремим діалогам, інші – трансформації окремих частин філософської системи Платона. Таке розташування вельми сприяє, на нашу думку, глибокому осягненню Платонового вчення.

Якщо порівнювати Довідник і «Путівник із Платона» [Gerald 2012], то останній охоплює більше досліджень, беручи до уваги ширший історичний контекст і приділяючи три розділи детальному описові характерних особливостей, тематичного контексту діалогів і пізнішої рецепції платонізму в культурі. Утім, навряд чи є підстави казати, що Довідник поступається виданню під редакцією Джеральда. Адже вужча зосередженість на Платоні, менше охоплення дотичних елементів, не є недоліком. Ба навпаки, можливо, навіть допомагає краще сприйняти безпосередньо саму постать античного філософа. З іншого боку, ідеальний довідник-путівник-підручник узагалі навряд чи можливий, адже Платона найкраще вивчати за текстами самого Платона. Утім, таке вивчення було би значно продуктивнішим за обізнаності з контекстом і провідними тлумаченнями, бо не всякий велосипед варто винаходити заново. Зрештою, досвід порівняння приводить до висновку, що ідеального довідкового джерела не існує так само, як і ідеальної держави. Тому, залежно від пізнавальних задач, варто орієнтуватися на різну довідкову літературу як на більш чи менш доречне знаряддя.

На жаль, довідкова література описаного вище рівня практично відсутня в Україні. На нашу думку, причиною цього, можливо, є звичка орієнтуватися на минулу традицію. Хоча, імовірно, такі довідники виникали б і в нас, якби в країні просто знайшлася достатня кількість відносно вузьких фахівців міжнародного рівня. Тому друге видання Довідника, безсумнівно, варте ознайомлення і як зразок високоякісної довідкової літератури, на яку варто рівнятися. І не просто рівнятися, а вже зараз, враховуючи її відносну доступність, використовувати як у навчанні, так і в дослідженнях. Український студент може скористатися Довідником, мабуть, не згірш за американського чи австралійського.

Варто лише зробити звертання до таких ресурсів звичною освітньою й дослідницькою практикою. На тлі багатьох інших подібних джерел, таке звертання неодмінно призведе до ґрунтовного і водночас полемічного засвоєння Платона. Тому варто сподіватися, що, перифразуючи Чарльза Бритена (р. 692), Довідник стане й у наших умовах поштовхом для виникнення нових інтерпретацій Платонового вчення, що конкурують між собою, і викликом рухові філософії як такої.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

- Fine, G. (Ed.). (2008). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford UP. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195182903.001.0001>
- Fine, G. (Ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford UP. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190639730.001.0001>
- Gerald, A. Press (Ed.). (2012). *The Continuum Companion to Plato*. London; New York: Continuum. Retrieved September 06, 2020, from <http://library.lol/main/471F46CFCF319357587E7F2F67767EAA>
- Kraut, R. (Ed.). (1992). *The Cambridge Companion to Plato*. Cambridge: Cambridge UP. <https://doi.org/10.1017/CCOL0521430186>

- Mooney, P. (2010). The Oxford Handbook of Plato, ed. Gail Fine (Oxford: Oxford UP, 2008). *Philosophy in Review* XXX, 4. Retrieved September 06, 2020 from <https://journals.uvic.ca/index.php/pir/article/download/2141/796>
- Morrison, D. (Ed.). (2010). *The Cambridge Companion to Socrates*. Cambridge: Cambridge UP. <https://doi.org/10.1017/CCOL9780521833424>
- Notomi, N. (2009, May 23). Gail Fine (ed.), The Oxford Handbook of Plato, Oxford University Press, 2008, 604 pp., \$150.00 (hbk), ISBN 9780195182903. Retrieved September 06, 2020, from <https://ndpr.nd.edu/news/the-oxford-handbook-of-plato/>
- Santas, G. (Ed.). (2006). *The Blackwell Guide to Plato's "Republic"*. Wiley-Blackwell. Retrieved September 06, 2020, from Wiley library website <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470776414>
- Sharma, R. (2009). *The Oxford Handbook of Plato, ed. Gail Fine (Oxford: Oxford UP, 2008)*. Retrieved September 06, 2020, from <https://bmcr.brynmawr.edu/2009/2009.08.40/>
- Shields, C. (Ed.). (2003). *The Blackwell Guide to Ancient Philosophy*. Wiley-Blackwell. Retrieved September 06, 2020, from Wiley library website <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470756652>
- Smith, N. D. (2009). The Oxford Handbook of Plato, ed. Gail Fine (Oxford: Oxford UP, 2008). 624 pp., \$150, ISBN 978 019518290 3. *Polis: The Journal for Ancient Greek and Roman Political Thought*, 26(1), 168-172. <https://doi.org/10.1163/20512996-90000148>

Одержано / Received 27.08.2020

Alisa Zviagina

Reception of Plato's philosophical heritage. Fine, G. (ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford University Press.

Review of Fine, G. (Ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford University Press.

Аліса Звягіна

Рецепція філософської спадщини Платона. Fine, G. (ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford University Press.

Огляд Fine, G. (Ed.). (2019). *The Oxford Handbook of Plato*. Oxford: Oxford University Press.

Alisa Zviagina, undergraduate student, Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine).

Аліса Звягіна, студентка філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

e-mail: az26122000@gmail.com
